

Pluvialis squatarola

(L., 1758)

Siewnica

Rząd: siewkowe, podrząd: siewkowce, rodzina: siewkowiace, podrodzina: sieweczki

Status występowania w Polsce

Nie gniazduje w Polsce, nielicznie przelotna jesienią i skrajnie nielicznie wiosną.

Opis gatunku

Średniej wielkości siewkowiec, ogólnymi proporcjami ciała i rozmiarami zbliżony jest do czajki: z pełnym tułowiem, dużą głową, krótkim dziobem i stosunkowo długimi nogami. Wymiary: długość ciała 27–31 cm, rozpiętość skrzydeł 60–70 cm, masa ciała 180–380 g. Wiosną pióra wierzchu ciała są czarne, z szerokimi białymi obrzeżeniami, tworzącymi drobną, czarno-białą szachownicę; na spodzie ciała znajduje się rozległa czarna plama obejmująca policzki, przód szyi, pierś i brzuch. U samic plama ta w mniejszym lub większym stopniu domieszkowana jest białymi piórami, przede wszystkim na brzuchu. Boki szyi i piersi są czyste białe. Ptaki widywane jesienią nie mają już czarnego spodu ciała i są ogólnie ciemnoszare lub brunatne, z regularnym, drobnym białym (ptaki dorosłe) lub żółtawym (ptaki młode) deseniem na wierzchu ciała; boki głowy, szyja i pierś są białawe, z ciemnoszarym kreskowaniem; uwagę zwraca jasna brewka, duże ciemne oko i stosunkowo ciężki, czarny dziób. W locie wierzch skrzydeł zawsze ubarwiony jak grzbiet, z szerokim, kontrastującym białym paskiem przebiegającym wzdłuż środka skrzydła. Kuper biały, ogon biały, z poprzecznym czarnym prążkowaniem. U ptaka lecącego, widzianego od spodu, uwagę zwraca czarny trójkąt u nasady skrzydła („pod pachą”), kontrastujący z białym spodem reszty skrzydła i (jesienią) jasnym brzuchem; wiosną stanowi on przedłużenie czarnej plamy na brzuchu. Nogi czarne przez cały rok.

Możliwość pomyłki z innymi gatunkami

Siewnica jest stosunkowo łatwa do pomylenia z siewką złotą *Pluvialis apricaria* (A140), szczególnie jesienią. O każdej porze roku cechy odróżniające stanowią: szeroka biała pręga na skrzydle lecącej siewnicy (wąska i niepozorna u siewki złotej), biały kuper kontrastujący z ciemnym grzbietem (koloru grzbietu i ogona u siewki złotej) oraz czarna plama „pod pachami” (u siewki złotej cały spód skrzydeł u nasady jednolicie biały). Siewnica odzywa się również charakterystycznym, donośnym trój- lub (rzadziej) dwusylabowym gwizdem „pi-(juu)-ii”, podczas gdy głos

siewki złotej jest znacznie delikatniejszy i z reguły jednosylabowy „piuu” lub „piik”. Wiosną grzbiet siewnicy jest czarno-biały (z daleka „srebrzysty”) a siewki złotej czarnożółtawy (z daleka w tonacji złotej lub wręcz zielonkawej). U stojącej siewnicy w wiosennym upierzeniu czarna plama na brzuchu sięga do skrzydła, podczas gdy u siewki złotej jest ona oddzielona od skrzydła białym pasem. Ptaki widywane jesienią mają ogólną tonację ubarwienia bardziej szarobiałą niż generalnie płowozółte siewki złote.

Biologia

Tryb życia

Aktywna całodobowo. Na zimowiskach siewnice regularnie żerują w nocy, choć intensywność żerowania bywa wtedy nieco niższa niż za dnia. Gnieździ się pojedynczo, broniąc rozległych terytoriów przed innymi parami własnego gatunku. W okresie wędrówek i na zimowiskach stadna, choć stada są z reguły niewielkie i często spotyka się pojedyncze ptaki. Zróżnicowana proporcja ptaków na zimowiskach broni całodobowych terytoriów żerowiskowych.

Lęgi

Na lęgówiskach w tundrze gatunek jest silnie terytorialny. Część ptaków jednorocznych przystępuje do lęgów, lecz z reguły dojrzałość płciową osiąga po dwóch latach. Ptaki gniazdujące w zachodniej i środkowej Syberii (na Jamale i Tajmyrze) przylatują na lęgówisko w ostatnich dniach maja i (głównie) w pierwszej dekadzie czerwca. Gniazdem jest płytkie zagłębienie w mchu. W zniesieniu znajdują się niemal zawsze 4 jaja, bardzo rzadko 3 lub 2. Siewnica składa jedno zniesienie w sezonie, choć lęgi stracone na wczesnych etapach wysiadywania bywają czasem powtarzane. Na Tajmyrze początek składania jaj z reguły przypada pomiędzy 15 a 20 czerwca. Wysiadywanie trwa 25–27 dni, przy zbliżonym udziale obu ptaci, choć samce wysiadują głównie za dnia, a samice nocą. Pisklęta opuszczają gniazdo w kilka godzin po wykluciu. Początkowo pisklęta wodzone są przez oboje rodziców,

A141

lecz samica może porzucić lęg przed osiągnięciem lotności przez pisklęta, pozostawiając je pod opieką samca. Pisklęta umieją latać w wieku 23 dni. Ptaki dorosłe opuszczają lęgowiska w sierpniu.

Roczna przeżywalność ptaków dorosłych kształtuje się na poziomie ok. 85%. Sukces lęgowy na Syberii jest silnie zróżnicowany w zależności od zagęszczenia pieśców (lisów polarnych) i wydryków. W latach liczego występowania drapieżniki te mogą niszczyć większość lęgów (>90%), a w sezonach, gdy są one nieliczne, pisklęta mogą wykluwać się z 80–90% zniesień. Lata wysokiego sukcesu lęgowego na ogół sprzężone są z masowymi pojawami leminarów, fluktuującymi przeważnie w trzyletnich cyklach.

Wędrowki

Przelet jesienny zaczyna się w warunkach Polski w początkach sierpnia, choć nieliczne ptaki dorosłe widywane są już od lipca. Gatunek jest liczniej obserwowany na wybrzeżu, jednakże z reguły są to pojedyncze ptaki i niewielkie stadka. Większość ptaków przelatujących nad Bałtykiem nie zatrzymuje się tu, nie znajdując odpowiednio bogatych w pokarm żerowisk. Ok. 1/3 dorosłych siewnic przelatujących przez Europę zatrzymuje się w sierpniu na terenach pływowych Morza Wattów, by rozpocząć pierzenie. Drugim ważnym pierzowiskiem są wybrzeża wschodniej Anglii. Po zakończeniu (lub przerwaniu) pierzenia część ptaków kontynuuje wędrowkę, lecąc dalej na południowy zachód, wzdłuż atlantyckich wybrzeży Europy i Afryki. Duża część syberyjskich siewnic leci jesienią drugim szlakiem wędrowkowym, omijającym basen Morza Śródziemnego od wschodu i prowadzącym przez Afrykę Wschodnią na południe. Ptaki młode rozpoczynają jesienną wędrowkę 4–6 tygodni później niż dorosłe. W Europie pojawiają się od września; przelatują też szerszym frontem, pojawiając się stosunkowo licznie na śródlądziu środkowej części kontynentu. W Polsce przelet jesienny wygasa w końcu listopada.

Przelet wiosenny rozpoczyna się w Europie w końcu kwietnia. Samce wędrują ok. tydzień wcześniej niż samice. W maju większość populacji siewnic gniazdujących w tundrze zachodniej i środkowej Syberii (140 000 ptaków) koncentruje się na terenach Morza Wattów, pierząc się i odkładając zapasy tłuszczu i białka potrzebne do dalszej wędrowki. Po zgromadzeniu dostatecznej ilości materiałów zapasowych, w ostatnich dniach maja siewnice opuszczają Morze Wattów, przelatując – bez zatrzymywania się – na lęgowiska w tundrach Syberii.

Siewnica wędruje w niedużych stadkach lub samotnie, prawdopodobnie głównie nocą. Podczas wędrowki większość ptaków zatrzymuje się na wybrzeżach morskich, w szczególności na rozległych obszarach pływowych. Ptaki młode, wędrujące jesienią przez obszary śródlądowe, zatrzymują się na błotnistych obrzeżach starorzeczy, spuszczonej stawach i odsoniętych dnach zbiorników zaporowych.

Zimowanie

Zimowiska siewnic z zachodniej Syberii przelatujących przez Europę rozciągają się wzdłuż atlantyckich wybrzeży zachodniej Europy i zachodniej Afryki, od Morza Wattów i Wielkiej Brytanii po Zat. Gwinejską. Samice zimują dalej na południe niż samce. Zimowiska zachodnioafrykańskie są zasiedlane dopiero w listopadzie, po zakończeniu pierzenia w zachodniej Europie. Odlot z zimowisk rozpoczyna się w kwietniu.

Pokarm

Gatunek odżywia się pokarmem zwierzęcym. W trakcie wędrowek i na zimowiskach preferuje morskie wieloszczety, ale odżywia się również skorupiakami, małżami, dżdżownicami i owadami. Na lęgowiskach podstawowy pokarm stanowią owady dorosłe i ich larwy (muchówki, chrząszcze). Żeruje, postępując się głównie wzrokiem, przebiegając kilka kroków pomiędzy kolejnymi punktami, w których zatrzymuje się, by wypatrzeć zdobycz. Na zimowiskach powszechnie żeruje również w nocy, kiedy aktywność zdobyczy jest większa. Część zimujących siewnic broni terytoriów pokarmowych przez dłuższy lub krótszy okres (kilka miesięcy, ale również i kilka dni), podczas gdy inne ptaki (na części zimowisk wszystkie osobniki) żerują w stadach.

Występowanie

Siedlisko

Na Syberii siewnica gnieździ się głównie w tundrze mszystej, szczególnie licznie wzdłuż wybrzeży morskich; nielicznie występuje też w północnych rejonach strefy tundry krzewinkowej. W Polsce ptaki przelotne żerują na nadmorskich plażach, a w głębi lądu spotykane są przede wszystkim na odsoniętych dnach rozległych zbiorników zaporowych, spuszczonej stawach oraz na mulistych brzegach starorzeczy w dolinach rzek, niekiedy na odsoniętych płaskich brzegach jezior. Pojedyncze ptaki przelotne spotykane późną wiosną często żerują na murawach pastwisk.

Na zimowiskach jest ptakiem związanym z wybrzeżami morskimi, zasiedlając przede wszystkim muliste i piaszczyste estuaria oraz rozległe tereny pływowe.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

1130 Ujścia rzek (estuaria)

1210 Kidzina na brzegu morskim

2110 Inicjalne stadia nadmorskich wydmy białych

3270 Zalewane muliste brzegi rzek

Rozmieszczenie geograficzne

Gatunek arktyczny o typowym wokółbiegunowym rozmieszczeniu, w obrębie którego zazwyczaj nie wyróżnia się podgatunków. Gniazduje w tundrach Europy i Azji

od Półwyspu Kanin po Czukotkę, a w Ameryce Północnej od Alaski po Ziemię Baffina. Zimuje w strefie wybrzeży zachodniej i południowej Europy, całej Afryki, południowej Azji, Indonezji, Australii, południowej i środkowej Ameryki oraz USA.

Rozmieszczenie w Polsce

Siewnica spotykana jest na przelotach w całej Polsce, w odpowiednich dla siebie siedliskach. Największe koncentracje przelotnych ptaków, liczące ponad 100 (maksymalnie do 500) osobników, spotyka się w rejonie Zat. Gdańskiej (ujście Wisły Przekopu, ujście Redy), na zbiornikach zaporowych Dolnego Śląska (Zb. Turawski, Zb. Nyski, Zb. Mietkowski), zb. Jeziorsko i kompleksach stawów na południu kraju (np. stawy w Starzawie).

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: (S) gatunek niezagrożony, którego status ochronny jest prawdopodobnie odpowiedni BirdLife International: SPEC -

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2, załącznik II

Konwencja Berneńska: załącznik III

Konwencja Bońska: załącznik II

Porozumienie AEWA

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Miejsca koncentracji na wybrzeżach Zat. Gdańskiej mają status rezerwatów.

Rozwój i stan populacji

Oszacowania liczebności populacji siewnicy gniazdowej w tundrach europejskiej części Rosji są bardzo nieprecyzyjne, w granicach 10 000–100 000 p. Przez północną i zachodnią Europę, a więc i przez terytorium Polski, wędrują również ptaki z lęgówisk położonych na wschód od Uralu aż po Półwysep Tajmyr. Liczebność ptaków z tej populacji na zimowiskach w zachodniej Europie i w zachodniej Afryce (na południu do Zat. Gwinejskiej) oszacowano na 247 000 os., co odpowiada ok. 80 000 par lęgowych. Populacja zimująca w Wielkiej Brytanii wzrosła ponad 8-krotnie w latach 1930–1995. Wyraźnie wzrasta też liczebność siewnic zimujących na obszarze Morza Wątwów. Jednocześnie brak jest danych sugerujących wzrost liczebności na syberyjskich lęgówiskach tej populacji. Zwiększenie liczebności na zimowiskach brytyjskich i holenderskich może więc wynikać z przesuwania się – pod wpływem globalnego ocieplenia klimatu – zasięgu zimowisk ptaków wędrujących poprzednio dalej na południe. Wzrost liczebności siewnicy na zimowi-

skach brytyjskich pokrywa się z wyłączeniem gatunku z listy ptaków łownych w Wielkiej Brytanii, przy utrzymanym odstrzale we Francji.

Brak jest danych o wieloletnich zmianach liczebności przelotnych ptaków notowanych w Polsce.

Zagrożenia

Gatunkowi zagraża w Polsce w okresach wędrówek:

- zmniejszanie powierzchni naturalnych terenów zalewowych w dolinach rzek niżowych, regularnie podtapianych w okresie wiosennym;
- kurczenie się powierzchni mulistych i piaszczystych ławic w nurcie i odsypisk przybrzeżnych, odstawianych latem i jesienią w korytach rzek, wynikające z regulacji i pogłębiania koryt;
- kurczenie się dostępnej dla ptaków powierzchni mulistego dna stawów rybnych, spuszcanych i napełnianych bez uwzględnienia okresów wędrówki;
- zanik otwartych, płytkowodnych nadmorskich obszarów, zlokalizowanych przede wszystkim przy ujściach rzek, gdzie z roku na rok podczas wędrówki jesiennej gromadzą się w dużych ilościach ptaki siewkowe;
- płoszenie stad ptaków zatrzymujących się podczas wędrówki, zarówno na wybrzeżu, jak i na śródlądziu (szczególnie na obszarach jesiennych polowań na kaczki).

Dla uniknięcia nieporozumień wynikających z możliwości odmiennego rozumienia zapisów powyższego tekstu przez osoby należące do różnych grup zawodowych, należy go interpretować w duchu zapisów zamieszczonych w części wstępnej poradnika (T. 7., str. 19).

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- poważnie ograniczyć plany zabudowy hydrotechnicznej dolin rzecznych i plany przekształceń reżimu hydrologicznego rzek;
- w uzasadnionych przyrodniczo przypadkach wprowadzić korektę instrukcji gospodarowania wodą na zbiornikach już istniejących, tak by w dolinie rzeki poniżej piętrzenia utrzymane zostały okresowe zalewy wiosenne;
- użytkować doliny rzeczne zgodnie z dotychczasową ewidencją gruntów;
- zachowywać płytkowodne obszary, zwłaszcza nadmorskie, zlokalizowane przy ujściach rzek (ograniczenie zabudowy rekreacyjno-turystycznej) oraz na śródlądziu, w okolicach regularnie odwiedzanych przez wędrujące ptaki siewkowe;
- zachować wypłylenia w korytach rzek
- opracować i wdrożyć mechanizmy rekompensowania ekstensywnych metod gospodarowania na stawach rybnych (w tym dostosowanie terminów spuszczenia wody i napełniania nią stawów hodowlanych do terminów wędrówki ptaków w celu utrzymania jesieni i wiosną jak

największej powierzchni mulistego dna zbiorników – miejsca żerowania ptaków podczas wędrówek);

- zapewnić spokój wędrującym ptakom na terenach największych koncentracji siewkowców, tak na wybrzeżu, jak i na śródlądziu, ograniczając ich użytkowanie turystyczne i rekreacyjne w okresie czerwiec–październik.

Dla uniknięcia nieporozumień wynikających z możliwości odmiennego rozumienia zapisów powyższego tekstu przez osoby należące do różnych grup zawodowych, należy go interpretować w duchu zapisów zamieszczonych w części wstępnej poradnika (T. 7., str. 20).

Propozycje badań

Należy zbadać:

- znaczenie obszaru Polski dla siewnic wędrujących przez śródlądzie Europy;
- pochodzenie populacji wędrujących przez Polskę;
- znaczenie naturalnych i antropogenicznych siedlisk dla wędrujących ptaków;
- rozmieszczenie zimowisk i tras przelotu populacji wędrujących przez Polskę.

Monitoring

- coroczne liczenia ptaków (w odstępach 5- lub 10-dniowych) w okresie wędrówki (sierpień–listopad) w stałych miejscach zatrzymywania się wędrujących ptaków.

Bibliografia

BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.
BAZA DANYCH WIADOMOŚCI POWROTNYCH. Centrala Obszczekowania Ptaków, Zakład Ornitologii PAN.

- BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.
- BRANSON N. J. B. A., MINTON C. D. T. 1976. Moulting, measurements and migrations of the Grey Plover. *Bird Study*, 23: 257–266.
- BYRKJEDAL I., THOMPSON D. B. A. 1998. Tundra Plovers: The Eurasian, Pacific and American Golden Plovers and Grey Plover. London, 422 s.
- GROMADZKA J., SERRA L. 1998. Differential migration of juvenile and adult Grey Plovers *Pluvialis squatarola* at the mouth of the Vistula river, Poland. *Ornis Fenn.*, 75: 193–199.
- MELTOFTE H., BLEW J., FRIKKE J., RÖSNER H. U., SMIT C. J. 1994. Numbers and distribution of waterbirds in the Wadden Sea. results and evaluation of 36 simultaneous counts in the Dutch-German-Danish Wadden Sea 1980–1991. *Wader Study Group Bull.*, 74: 1–192.
- PROKOSCH P. 1988. Arktische Watvögel im Wattenmeer. *Corax*, 12: 273–442.
- SERRA L., WHITELAW D. A., TREE A. J., UNDERHILL L. G. 1999. Moulting, mass and migration of Grey Plovers *Pluvialis squatarola* wintering in South Africa. *Ardea*, 87: 71–81.
- SMIT C. J., PIERSMA T. 1989. Numbers, midwinter distributions, and migration of wader populations using the East Atlantic flyway. W: Boyd H., Pirot J. Y. (red.) Flyways and Reserve Networks for Water Birds. Slimbridge, s. 24–63.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.
- WETLANDS INTERNATIONAL. 2002. Waterbird Population Estimates – Third Edition. Wageningen, The Netherlands, 226 s.
- WOOD A. G. 1986. Diurnal and nocturnal territoriality in the Grey Plover at Teesmouth, as revealed by radio telemetry. *J. Field Ornithol.*, 57: 213–221.

Przemysław Chylarecki